

OCENE IN POROČILA

Stanko Flego & Lidija Rupel, **Prazgodovinska gradišča Tržaške pokrajine = I castelli della provincia di Trieste**. Trst/Trieste : Založništvo tržaškega tiska; Editoriale stampa Triestina, 1993. 240 strani.

Odsek za zgodovino Narodne in študijske knjižnice v Trstu je pred leti v svoj program vključil tudi arheološko topografijo celotne Tržaške pokrajine. Ambiciozni načrt je že rodil sadove, saj je pred nami že drugo delo, kjer so objavljeni rezultati tega načrta – opis prazgodovinskih gradišč.

Nobena slovenska pokrajina nima tako dobrih predel za arheološko poselitvev kot prav Kras in Primorje. Prvi zapisi zgodovinarjev o gradiščih so že iz 18. stoletja, v sledečem – 19. stoletju pa je napisal temeljno delo o najstarejši zgodovini Istre tržaški zgodovinar Pietro Kandler. Evidencialno je kar 300 gradišč. Čeprav jih je napačno datiral, pripisal jih je namreč Rimljanom, menil je, da naj bi bile to vojaške utrdbe, to njegovega dela ne zmanjšuje. Prvi jih je pripisal prazgodovinskemu obdobju angleški konzul v Trstu, sicer pa znani raziskovalec afriških dežel – Richard Barton v 70. letih 19. stoletja. Sledeči dve desetletji sta čas, ko začnejo intenzivno registrirati prazgodovinske arheološke najdbe, pomembna osebnost je predvsem Carlo Marchesetti, ki je napisal temeljno delo »I castelli preistorici di Trieste e della Regione Giulia, 1903«, v ponatisu je izšlo 1981. Ob njem je deloval tudi Karl Moser, sicer profesor na tržaškem liceju, poleg tega pa redni sodelavec Centralne komisije za spomeniško varstvo Akademije znanosti na Dunaju. Med vojnoma je tu deloval Raffaello Battaglia. Danes je skrb za prazgodovinske najdbe predvsem domena profesionalnih institucij kot so inštituti univerze, spomeniško varstvo in muzej, poleg njih pa je treba omeniti vsekakor še Jamarsko komisijo pri Societa Alpina delle Giulie. Končno moramo citirati še eno zadnjih del o gradiščih »The Castellieri of Venezia Giulia, North-eastern Italy, BAR International series 192, 1983«, ki pa je nastala izven tržaških institucij. Napisala ga je namreč Čehinja Venčeslava Koruskova Soper, ki živi in dela v Angliji. Avtorja S. Flego in L. Ruplova sta številne izsledke tega dela kritično vključila v svojo monografijo.

Knjiga je namenjena tako strokovnjakom kot tudi ljubiteljem arheologije, poleg tega pa je to tudi neke vrste izletniški vodnik, saj daje ob natančnih opisih najdišč tudi napotke tistim, ki bi radi prazgodovinska gradišča obiskali – kako pridemo do njih, kateri dostop je najzložnejši in podobno.

Posebnost knjige je tudi v tem, da je izšla tako v slovenskem kot tudi italijanskem jeziku. Z narodnostnega stališča je to zelo pomembno, saj ne le, da je manjšina prispevala temeljno knjigo o najstarejši poselitvi Tržaškega, ampak ker so v obeh edicijah navedena ledinska imena dvojezično, tako nehote tudi italijanski bralec spoznava slovenska imena.

Uvodu in geografskemu opisu pokrajine sledi na petih straneh podana slika o času, v katerem so bila poseljena tržaška gradišča – torej pregled od bronaste dobe do rimske kolonizacije te pokrajine. Na tako majhnem prostoru je pač nemogoče bralca več kot le seznaniti z osnovnimi kronološkimi točkami. Ker je ta pregled namenjen širšemu krogu bralcev, je vanj težko vnašati vse kronološke različice, ki so danes prezentne v strokovnih krogih, avtor (ta del je izpod peresa S. Flega) pa je vanj vnesel tudi čisto življenjske, gospodarske poglede na ta obdobja, komparacije s svetom, ki je že prestopil ločnico med prazgodovino in zgodovino – torej Grčija in Rim.

Nastanek utrjenih naselij pa je nedvomno pogojen tudi z raznimi premiki ljudstev v prazgodovini. Čas, ki mu pripadajo, je težje določiti, če na njih še ni bilo sistematični raziskav, kot ugotavljata v poglavju o značilnosti gradišč na Tržaškem. Navajata sicer, da so bila taka dela opravljena le na štirih točkah, za nadaljnih 18 pa sklepamo o času, ko so bila obljudena, le na podlagi sporadčnih najdb. Tako lahko zapišemo, da so bila poseljena od srednje bronaste dobe pa do rimskega časa, težišče je predvsem na železni dobi, čas po zasedbi Rimljanov pa, glede na nov način življenja, preživijo le redka, oziroma so le redka ponovno poseljena v antičnem obdobju. O gradnji naselij vemo le malo, utrjena so bila z zidovi sezidanimi brez malte, v notranjščini je bilo tudi po več prečnih zidov, česar pa ne gre pripisovati le širjenju naselij. Čeprav se morda zdi, da so podatki o naseljih na Tržaškem skromni, da so bila doslej slabo raziskana, pa moramo poudariti, da za nobeno slovensko pokrajino nimamo toliko podatkov kot prav za obravnavano. Večji problem predstavljajo grobišča, ki so pripadala naseljem. Gomile so bile večinoma uničene, žarnih grobišč z izjemo železnodobne nekropole ob Kaštelirju nad Korošci ne poznamo.

V katalogu si gradišča – obdelanih je 53, sledijo glede na geografsko lego od severa proti jugu. Knjigi je priložena karta z označenimi najdišči. Opisi so sestavljeni po enotni shemi – najprej geografska lega, nato prve omembe, pa do opisa raziskav na njih ter morebitnih najdb, ki izvirajo od tod. Katalog je slikovno dobro podprt, saj so povsod izseki iz katastra, kjer je označena lega, nadalje fotografije posameznih objektov ter risbe najdb. Čeprav bi po naslovu sklepali, da se bosta avtorja omejila le na prazgodovinske najdbe, skrbno opisujeta tudi vse rimske spomenike, ki so bili najdeni na gradiščih v tržaški pokrajini. Številna najdišča je presekala slovensko italijanska meja, tu konkretno navajata tudi najdbe, ki so bile izkopane na slovenskem ozemlju še po drugi svetovni vojni. Tak primer so Elerji, kjer so potekale raziskave v letih 1946–1954. Tako prazgodovinske najdbe kot tudi nagrobnik posvečen bogu Mitri, so danes v Trstu.

O publikaciji, ki jo imamo pred seboj se lahko izrazimo le pohvalno. Upamo in želimo lahko le, da bodo sodelavci Odseka za zgodovino nadaljevali z delom in dosegli zastavljen cilj.

Anja Dular